

Välissündmuse kajastuse ajaline perspektiiv ETV uudislugudes

Ode Maria Punamäe

Rääkides uudisajakirjandusest ja ajast, tuleb esmalt rääkida kohesusest (*immediacy*) ehk sellest, kuidas meedia kajastab sündmuse nende toimumise ajal või vahetult pärast seda. Tegelikult on aga analüüsid¹ näidanud, et ajakirjanduslikud tekstid sisaldavad tihti palju keerukamat ajaraamistikku kui vaid see, mis toimub praegu. Ühes uudisloos võib olla infot selle kohta, mis toimub praegu, aga ka seda, mis võib juhtuda tulevikus ja mis on toimunud minevikus. Samuti muutub meediaväljaande või uudistesaate ajaline fookus pidevalt: kui ühel perioodil saab minevik tunduvalt rohkem tähelepanu, siis mõnel teisel päeval võidakse keskenduda vaid hetkesündmustele.² Ka iga loos rääkiv allikas portreeterib suuremal või vähemal määral mingit ajalisust. Näiteks sündmusel osalenu/pealtnägija pakub suurema tõenäosusega vahetut emotsiooni, eksperdid/ajaloolased aga enamasti laiemat tausta, analüüsi, tõlgendusi ja tulevikuspekulatsioone.³

Sellised uudistemeedias peituvad ajaga seotud terminid nagu uudise ajaline maht, tekstilised (aga ka pildilised) viited minevikule ja tulevikule, järelkaja- või tulevikuvaatega uudislood ning otsesus ja otseülekanded kuuluvad kõik bakalaureusetöö pealkirjas toodud katustermini „ajaline perspektiiv“ alla, mida töös kaardistasin ja analüüsisin.

Aeg televisioonis

Televisiooni ühe peamise eripärase omadusena on teoorias välja toodud selle otsesus või elavus (*liveness*) — see on kas tegelik hetkeline kajastus (otseülekanded) või hetkelise kajastuse mulje tekitamine.⁴ Meedia ja televisioon konstrueerivad meie kollektiivset mälu ning tihtipeale on just visuaalid need, mis mälupilti jäävad. Visuaalid annavad televisioonile selle usaldusväarsuse, samuti aitavad need tekitada kohaolekutunnet ning edastada emotsioone paremini kui pelgalt tekst või heli. Visuaalid annavad uudisloole autentsuse, usaldusväarsuse ja tõelisuse/aktuaalsuse ning tekitavad loo vaatajas tunde, nagu nad kogeksid seda lugu „omaenda silmadega“.

Struktuurilt ja sündmuste esitamise järjekorralt erineb televisioon kirjalikust meediast — telesulatatakse taustainfo kronoloogiliselt põhiteksti sisse, ent lehes on tihtipeale taustainfo jaoks kõige lõpus eraldi plokk. Teleuudise lõpus on taustainfo asemel ka tihti *snapper*,⁵ mis on näiteks uusim infokild või kirjeldus sellest, mis hakkab juhtuma tulevikus. Samuti lähtutakse teleloo kokkupanemisel mitte ümberpööratud püramiidist, vaid pigem nn Freytagi püramiidist — lugu jutustatakse karakteri narratiivile tuginedes ehk publikul lubatakse kõigepealt teemaga samastuda ja alles siis jõutakse teema peamise pingeallika üksikasjadeni.⁶ Trükiajakirjanduses on tähtsad faktid ja uudisväärus,

Artikli aluseks on 2021 juunis Tartu ülikooli ühiskonnateaduste instituudis kaitstud bakalaureusetöö (juh Brit Laak). Vt <https://dspace.ut.ee/handle/10062/72407>.

¹ Halliki Harro-Loit, Anu Pallas. Temporality and Commemoration in Estonian Dailies. — Halliki Harro-Loit, Katrin Kello (Toim.).

The Curving Mirror of Time. Approaches to Culture Theory Series, Vol. 2. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2013, lk-d 17–58; Andrew Hoskins. Mediating Time. — Time & Society, 2001, Vol. 10, nr 2–3, lk-d 213–233.

² Motti Neiger, Keren Tenenboim-Weinblatt. Understanding Journalism Through a Nuanced Deconstruction of Temporal Layers in News Narratives. — Journal of Communication, 2016, Vol. 66, nr 1, lk-d 139–160.

³ Kenneth Kobre. Videojournalism: Multimedia Storytelling. New York: Routledge, 2012.

⁴ Andrew Hoskins, Ben O'Loughlin. Television and Terror: Conflicting Times and the Crisis of News Discourse. London: Palgrave Macmillan, 2007.

⁵ Annie Lang. Effects of chronological presentation of information on processing and memory for broadcast news. — Journal of Broadcasting & Electronic Media, 1989, Vol. 33, nr 4, lk-d 441–452.

⁶ K. Kobre, 2012.

teleloo puhul loeb see, kui hästi suudetakse televaataja kaasa haarata. Kobre hinnangul peab telelool peab olema narratiiv nagu raamatul või filmil.

Annie Lang⁷ on leidnud, et enamasti esitatakse teleloos põhisündmuse nende juhtumise kronoloogilises järjekorras. Samuti tõestas ta, et niisugune esitus toetab seda, et vaatajale jääb lugu paremini meelde. Samas on näiteks Neiger ja Tenenboim-Weinblatt⁸ ning Hoskins ja O'Loughlin⁹ näidanud vastupidist, et enamikus telelugudes on praeguste sündmuste vahele pikitud (kas siis visuaalseid või tekstilisi) viiteid sündmustele kaugemast minevikust. Lisaks leidsid Hoskins ja O'Loughlin, et selline oleviku (ankru otsetekst), mineviku (kaadrid sündmustest) ja tuleviku (tekstilised viited) pörkumine televisioonis mõjutab tugevalt ka inimeste mäletamise protsessi, nimetades seda metafoorina „mälu kollapsiks“.

Varasemates televisioonianalüüsid esinebki „aeg“ peamiselt sellistes terminites nagu „kohesus“, „otsesus“ ja „kiirus“. Hoskins¹⁰ on aga leidnud, et neid tunnuseid vaadeldes ei tule selgelt välja televisiooni ajaliste tunnuste erinevused ja üleminekud. Ta pakkus, et need väljenduvad:

- heli ja visuaali koostoimes,
- ajalistes viidetes televisiooni tekstis ja jututempos esinevates ajalistes osutustes
- varem kasutatud uudistekildude (ning visuaalide) rekombineerimisel uutesse kontekstidesse.

Hoskins väidab, et meedias on televisioon peamine ajalise vahendaja, olles konstantne ressurss olevikus, mis pidevalt kujundab meie maailmatunnetust — ühelt poolt „luues ajalugu“ ja samal ajal põimides enda narratiividesse minevikku ja kaugemat ajalugu. Televisiooni ajalise võib aga olla põimitud selle eri kihtidesse: visuaali, helipilti ja teksti.

Teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest tulenevalt esitasin kolm peamist uurimisküsimust.

1. Kuidas on uudislugu konstrueeritud ajalises perspektiivist? (Milline on loo teksti ajalise maht? Kuidas varieeruvad tekstis erinevad ajavormid?)

2. Kuidas on konstrueeritud aega loo visuaalis? (Milline on loo visuaali ajalise maht ja struktuur? Kuivõrd kasutatakse arhiivimaterjali?)

3. Kuidas areneb kogu sündmuse kajastuse narratiiv ajalisel? (Millal milliseid ajaperioode kajastatakse? Millised allikad mis ajal esile tuuakse?)

Uurisin ajalise perspektiivi just teleuudistes, kuna televisiooniga käib kaasas omaette ajalise spetsiifilisuse — selle meediumi roll on alati olnud pakkuda sündmusele otsest ja lähedast vaadet, viies auditooriumi kõige vahetumalt sündmuskohale. Just seetõttu on mõned autorid nimetanud televisiooni ka just „selleks peamiseks“ ajameediumiks. Televisioon on oma olemuselt tugevalt seotud kindla eetri- ja vaatamisajaga, pakkudes toimetusele ajalises mõttes vähem paindlikkust kui näiteks veebi- või raadiouudised, mis on n-ö pidevad meediumid. Ent kui televisioon oli aastakümneid kõige kiirem meedium sündmuse koos pildiga auditooriumini viimiseks, siis interneti tulekuga kaotasid teleuudised selle esikoha. Enam pole televisioon ka nii tugevalt seotud kindla õhtuse kellaajaga, sest uudiseid saab järelvaadata ka mitu päeva hiljem.

Teleuudiste populaarsus Eestis kahaneb ning aina rohkem inimesi ütleb, et nad ei vaata üldse televiisorit. Juba ammu võidutsevad tele asemel veebiuudised, Youtube ja mobiilirakendused. Uudistesaadet ei näi suutvat meelitada enda juurde noori, kes on aga kogu päeva vältel aktiivsed sotsiaalmeedias.¹¹ Siiski peetakse televisiooni endiselt kõige usaldusväärsemaks uudiste allikaks, sest vaatajates on kinnistunud veendumus, et „telepilti ei saa eitada“.¹² Nägemine on uskumine ja tihti ka mõistmine ning arusaamine.¹³ Just televisiooni endise tugeva usaldusvääruse ja suure, ent kahaneva/vananeva vaatajaskonna tõttu on oluline ja huvitav analüüsida süvitsi teleuudiste sisu.

Arvestades, et suur osa inimesi saab sündmuste põhiinfo päeva jooksul veebiuudistest juba kätte, võimaldaks teleuudiste õhtune kellaag ka teistsugust looformaati, kus vaadatakse ajalisel kaugemale, avatakse konteksti ning hoitakse vaataja tähelepanu narratiivse loo jutustamisega. Eriti hästi

⁷ A. Lang, 1989.

⁸ M. Neiger, K. Tenenboim-Weinblatt, 2016.

⁹ A. Hoskins, B. O'Loughlin, 2007.

¹⁰ A. Hoskins, 2001.

¹¹ Peeter Vihalemm, Ragne Kõuts. Meediakasutuse muutumine — internetiajastu saabumine. — Peeter Vihalemm, Marju Lauristin, Veronika Kalmus, Triin Vihalemm (Toim.). Eesti ühiskond kiirenevas ajas: uuringu „Mina. Maailm. Meedia“ 2002–2014 tulemused. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 2017, lk-d 251–278.

¹² Reuters Institute Digital News Report 2020. <https://www.digitalnewsreport.org/>.

¹³ Nic Newman, Richard Fletcher. Bias, Bullshit and Lies: Audience Perspectives on Low Trust in the Media (December 1, 2017). Kättesaadav SSRN-is: <https://ssrn.com/abstract=03173579>.

saaksid seda teha just sündmuskohas viibivad korrespondendid, selgitamaks ja avamaks Eesti publikule kaugeid ja pikema taustaloo välissündmusi. Et aga jõuda selleni, milline teleuudise formaat on parim, ongi paslik enne kaardistada praeguste telekajastuste ajalist perspektiivi.

Meetod ja valim

Kuigi ajalikus peitub igas ajakirjanduslikus tekstis, siis kitsendasin oma töös valimi moodustamiseks teema välissündmusi kajastavate teleuudisten. Esiteks seetõttu, et välismaailma info on meediatarbijale kõige laialdasemalt kättesaadavam — Eesti inimene ei pea vaatama Eesti Televisiooni, et saada infot välismaa tähtsaimatest sündmustest. Välisuudised on see, millest üleilmastuva maailma noored huvituvad, ning mida rohkem maailm üleilmastub, seda asjakohasemaks muutub välismaine kajastus inimeste igapäevaelu jaoks. Samas on Kevin Williams¹⁴ välja toonud paradoksi, et kuigi elame ajal, mis võimaldab üle maailma järjest kiiremini ja paremini infot hankida, tuntakse rahvusvahelise informatsiooni vastu üha vähem huvi.

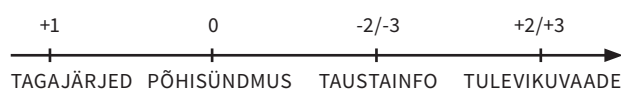
Välisuudiste kajastus ühtlustub riikides üha enam, sest just visuaalne meedia sõltub kõige rohkem rahvusvahelistest uudistetarbijatest (nt Associated Press ja Thomson Reuters), piirkondlikest uudiste vahetamise liitudest (nt Euroopa Ringhäälingute Liit) ning rahvusvahelistest oma vooge müüvatest uudistekanalitest (nt CNN). Kohalikele vaatajaskonnale on aga välisuudiste konstrueerimisel tehtavad valikud olulised, kuna välisteemade puhul on vaatajate isiklikud kogemused ja teadmised väiksemad kui kohalike temade puhul. Näiteks BBC 2010. aasta auditooriumiuuring¹⁵ näitas, et vaatajad väärtustavad tavareporterit asemel välisriigi eksperti, kes raporteerib sealt koha pealt. Samas on huvi välisuudiste vastu killustumas (nagu ka teiste uudiste puhul) — ühel pool on sügav nišihuvi põhjalike analüüsivate lugude järele ja teisel pool n-ö erakorraliste uudiste (*breaking news*) „pealkirjahuvi“.

Moodustasin analüüsiks kolm uudistegrupi, mis kajastasid võimalikult erinevaid välissündmusi: USA Kapitooliumi ründamine; Pariisi Jumalaema kiriku põleng ning Venemaa poliitiku Aleksei

Navalnõi mürgitamine. Lähenesin valimile sündmusekeskselt, et näha, kas erinevat tüüpi sündmuste ajalises perspektiivis on erisusi või universaalsusi. Valisin teadlikult kolm sündmust, mis eeldatavasti erinevad sündmusteahela pikkuselt — esimene tundub tüübilt pigem lühike narratiiv (ootamatu sündmus, mille lõpplahendus selgub suhteliselt kiiresti) ja teised kaks on pikemad narratiivid (pika tausta- ja ka järellooga). Aga neist viimane ei ole mitte niivõrd kindlapiirilise sündmus, vaid selline, mille asjaolud hargnesid lahti aja käigus. Selline valik võimaldab sündmuste kajastuse puhul analüüsida, millised on pärast n-ö kulminatsiooni tehtavad jätkulood ning kas need vaatavad pigem tulevikku või täidavad lünki minevikus.

Uurimisküsimustele vastamiseks kasutasin kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit ja töötasin läbi kolm valimigrupi, kokku 44 uudislugu. Kodeerimisjuhendi koostamisel ühitasin deduktiivset ja induktiivset lähenemist — esmalt panin paika kategooriad, lähtudes senisest teooriast ja varasematest uurimustest, ent silmas pidades oma kolme peamist uurimisküsimust. Aluseks võtsin Alan Belli¹⁶ loodud mudeli, kus iga lause järele kirjutatakse selle sündmustiku aeg. Kusjuures „Aeg 0“ on põhisündmuse toimumine, kõik, mis juhtus enne, märgitakse „-1“, „-2“ jne ning hilisemad sündmused „+1“, „+2“ jne. Samuti tuginesin diskursuseanalüütiku Teun van Dijk¹⁷ väljatoodud viiele peamisele uudises leiduvale kategooriale: taustainfo (jaguneb kontekstiks, eelnenud sündmusteks ja ajalooks), põhisündmus, tagajärjed, reaktsioonid, kommentaarid (enamasti tulevikkuvaatavad).

Joonis 1. Uudisloo võimalik ajaline struktuur van Dijkist lähtudes

Pärast esialgse kodeerimisjuhendi koostamist tegin proovikodeerimise, mille jooksul tekkis vajadus koode lisada, sest märkasin lugudes veel erinevaid ajalisi nüansse. Lisasin n-ö avatumaid koode, mis võimaldavad detailsemalt ja kirjeldavamalt analüüsida. Samuti täiendasin ja täpsustasin koode

¹⁴ Kevin Williams. *International Journalism*. London: Sage, 2011, lk-d 3–6.

¹⁵ Vt Richard Sambrook. *Are Foreign Correspondents Redundant?* Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford, 2010. <http://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/are-foreign-correspondents-redundant>.

¹⁶ Alan Bell. *The Discourse Structure of News Stories*. — Alan Bell, Peter Garrett (Toim). *Approaches to Media Discourse*. Oxford: Wiley-Blackwell, 1998, lk 64–105.

¹⁷ Teun A. van Dijk. *News as Discourse*. Cambridge: Routledge, 2013.

kodeerimise käigus, ning kui tundus, et midagi jäi märkimata, läksin mõne loo juurde mitu korda tagasi. Protsessi tulemusena tekkis kolm peamist koodide kategooriat: aeg tekstis, aeg visuaalis ning kõneisikud ehk allikad; lisaks kirjeldavad koodid, nagu loo pealkiri, autor jne. Minu töös oli analüüsiühikuks üks teelugu.

Lugude kodeerimisel kasutasin kvalitatiivse andmeanalüüsi tarkvara MAXQDA, mis võimaldab olulise info andmestikus märkida eri koodide, värvide ja sümbolitega. Nii sain erinevate värvidega märkida näiteks tekstis ja visuaalis esineva ajalise ning hiljem lihtsamini analüüsida kattuvusi ja erinevusi.

Tulemused

Kodeerimistulemuste analüüsist ja omavahelisest võrdlusest selgus, et vaadatud uudislugudes on väga vähe kronoloogilist sündmuse kirjeldamist, seda oli märgata vaid paaris esimeses loos, kus lahati põhisündmuse toimumist. Samas oli ka nendes lugudes lühikesi viiteid minevikule ja kontekstile. Töö tulemused näitasid, et ajalised põiked on enamasti ühe- või paarilauseelised, mitte üksteisest selgesti eristatavad tekstiplokkid/lõigud.

Kõige vähem oli ajalise muutusi kajastuslainete kõige esimestes lugudes, kus kirjeldati põhisündmuse toimumist. Need olid kõige reportažilikumad uudistelood, kus ka visuaali ajalise kattus tekstiga. Ülejäänud uudistelood kattusid van Dijki käsitleusega, et kategooriaid (nagu kontekst, tagajärjed jne) ei esitata loos mitte terviklike plokkidena, vaid infokillud hajutatakse uudise eri osadesse, mille tulemusena kaob ka narratiivi kronoloogilisus.

Kõigis minu analüüsitud uudiste tekstides toimus mitu ajalise hüpet. Kuigi selliseid lugusid, kus põhifookus oli kaugemal minevikul, oli vaid Pariisi põlengu valimigrupis, siis väikseid ühelauselisi põikeid minevikule oli ka teistes lugudes, mille põhifookus oli kas tulevikuvaade või põhisündmuse kokkuvõte. Analüüsitud lugude ajaline maht ulatus mõnel juhul mitme aastani nii mineviku kui tuleviku suunas. Kokku märkisin lugudes peaaegu poole rohkem viiteid kaugemale tulevikule (spekulatsioonid, analüüsid) kui kaugemale minevikule (eellood, võimalikud varasemad pinged/katalüsaatorid). Seega oli kõigi kolme sündmuse kajastuses tugevam rõhk sellel, mis saab edasi, kui sündmuste taustalugudel.

Lugude ajalises täheldasin mustrit, milles tulevikku vaatavaid lauseid oli rohkem lugude lõpus kui alguses. Samuti märkasin, et enamasti oli lugude sissejuhatavatesse ankrutekstidesse põimitud mitu aega. Näiteks sellisel viisil:

Saksamaal kogub aga hoogu arutelu Vene gaasitoru Nord Stream 2 üle (+1). Kui selgus, et Aleksei Navalnõi mürgitati Novitšokiga (0), teatas Angela Merkeli võimalik mantlipärija, et gaasitoru ehitus tuleks katki jätta (+3). Kantsler ise pole projektist aga veel selgesõnaliselt taganenud (+1).

Täheldasin, et ajalise erinevused tulevad uudislugudesse sisse perspektiivide vahetumisega — reporteri pealeloetud tekstid kirjeldasid rohkem kõige hiljutisemaid sündmusi, mis enamasti kategoriseerusid järelkajaks ehk pärast põhisündmust toimumuks. Samas rääkisid intervjuueeritavad lugudes enamasti kas otseselt põhisündmusest või liikusid ajas kaugemale, spekuleerides võimalike tulevikustsenaariumite üle.

Märkasin ka, et ekraanipuude võimaldab väga suurt ja paindlikku ajalisust — kui USA juhtumi puhul vaadeldi puutega sündmuse kronoloogilist kulgemist, siis Pariisi juhtumist kasutati puudet just ajaloosündmuste vaatlemiseks. Seega, kui uudislugudes jäid erinevad ajalised vaid väikeseks kõrvalepõigeteks, siis ekraanipuude võimaldab kajastuse ajalise mahtu suurendada.

Reporterit kui pealtvaataja vaatenurka märkasin kahes Pariisi kirikupõlengu loos, kus Epp Ehand rääkis pariislastega ning näitas visuaalselt, kuidas järgmisel hommikul korjati põlengust maha langenud tuhatükke. Navalnõi ja USA lugudes ei kasutanud reporter kohaloleku tunde tekitamise võtteid. Samuti oli just kirikupõlengu kajastuses kõige rohkem värisevaid, kehvema kvaliteediga, n-ö pealtvaatajate enda kaadreid.

Analüüsist selgus, et visuaali ja teksti ajalise väga tihti ei kattu ning teksti ja pildi ajalised narratiivid võivad ühes ja samas loos olla väga erinevad. Samas visuaal siiski nii palju ajalisi hüppeid ei teinud ning liikus mõne loo puhul sündmuses edasi kronoloogiliselt. Täheldasin, et kõnekamad kaadrid sündmusest olid pigem loo alguses, loo lõpus kasutati rohkem sisult üldisemaid kaadreid, mille aega või kohta oli keerulisem kindlaks määrata. Nii USA mässu kui ka Pariisi kiriku juhtumi puhul oli seliseid lugusid, kus tekstiga enam tagasi nullpunkti

ehk põhisündmuse juurde ei mindud, ent visuaal oli pidevalt just põhisündmusest.

Aga kui vaadata sündmuste kajastuste ajalisust laiemalt, siis tulemuste analüüsist selgus, et sündmuse kajastuse narratiiv liikus kolmes valimigrupis üsna sarnaselt: esiteks tehakse kokkuvõtte põhisündmusest (0), seejärel liigutakse tagajärgede juurde (+1). Edasi aga võib narratiivi kulg juhtumiti erineda — kui Pariisi sündmuse kajastuses hakati tõmbama paralleele Eestiga ehk uudist lokaliseerima, siis teiste sündmuste puhul seda ei tehtud. Küll aga liiguti kõigi kolme sündmuse ajalisuses tulevikku, s.t kajastuse teises pooles muutusid lugude fookused spekuleerivamaks ja tulevikkuvaatavaks. Aga seejärel vaibusid ka need teemad ning teemakajastus jätkus vaid järellugudega, ehk järgmine uudis ilmus siis, kui tekkis mõni uus põhisündmusega seotud järelsündmus (valitsus tegi otsuse, renoveerimistööd jätkusid vms).

Vaadates kõneisikute esinemist sündmuse narratiivis, võib öelda, et alguses esineb rohkem n-õ tavainimesi, sündmusel viibinuid, kajastuse teises pooles aga peamiselt vaid poliitikuid ja eksperte. Navalnõi juhtumi narratiivis varieerusid allikad kõige vähem. Esimestes, põhisündmusele keskendunud lugudes olid kõneisikuteks küll näiteks arstid ja haiglajuhid, ent sealt edasi kõnelesid vaid riigipead ja poliitikud. Kõige rohkem tavaisikuid rääkis Pariisi kirikupõlengu narratiivis.

Überpööratud püramiid vs. narratiivne loojutustus

Bakalaureusetöö tulemuste analüüsi olulisim järeldus oli, et uudislugudes on väga vähe kronoloogilist, n-õ narratiivset loo jutustamist. Seda tehti vaid sündmuste esmakajastustes, kus sündmuste toimumise kulgu kirjeldati põhjalikumalt. Kuigi nii USA kui ka Navalnõi juhtumi puhul oli tähtis laiem taustalugu, polnud seda tausta mitte üheski uudises lahatud kronoloogilises järjestuses. Kui kirjutatud uudises, olgu siis paberlehes või veebis, saab taustaloo ja sündmuse ajaloolise konteksti paigutada eraldi infokastina põhiloo juurde, siis teleloos

niisugust võimalust ei ole. Seda võib pidada üheks põhjuseks, miks teleloos tuuakse mineviku- ja tulevikuviiteid põigetena sisse paralleelselt põhinarratiiviga. Teun van Dijk¹⁸ on sellist uudisloo struktuuri kirjeldanud kui *instalment*-meetodit, kus erineva ajalisusega kategooriaid esitatakse väikeste lõikude kaupa üksteisega läbisegi. Minu tulemused kattuvad ka Hoskinsi ja O'Loughlini¹⁹ ning Neigeri ja Tenenboim-Weinblatti²⁰ analüüsidega, kelle sõnul pikitaksegi telelugudes päevakajaliste sündmuste vahele (kas siis visuaalseid või tekstilisi) viiteid kaugema mineviku sündmustele.

Samas lähtutakse teleloo kokkupanemisel Kobre²¹ sõnul pigem Freytagi püramiidist, kus lugu jutustatakse karakteri narratiivi kaudu. Minu töö tulemused lähevad selle väitega vastuollu — nimelt esines analüüsitud lugudes peajasjalikult siiski überpööratud püramiidi struktuur ehk informatsiooni kaalukus kummutas selle ajalise järjestuse ja kehtestas lineaarse narratiiviga vastuolus oleva struktuuri. Enamikul juhtudel esitati olulised faktid koos visuaaliga, mitte niivõrd narratiivse loo jutustamisena. Kobre sõnul seisneb erinevus selles, et uudiste eesmärk on vaatajaid teavitada, aga jutustamine mitte üksnes ei teavita vaatajaid, vaid haarab neid ka emotsionaalselt. Samas võimaldab just videolugu kõige paremini rääkida lugu, vaatajat emotsionaalselt kaasa haarata ning tekitada oma silmaga kogemise tunnet. Töös vaadeldud uudistes oli seda sorti loo jutustamist vaid esmakajastustes. Seega võiks küsida, kui palju peaks olema ühes teleuudises klassikaline uudisformaati ja kui palju sellist loo jutustamist, mida võimaldab vaid televisioon kui meedium?

Teleuudiste struktuuri on palju kritiseerinud Justin Lewis,²² kelle sõnul pole teleajakirjanikud ära kasutanud meediumit, mis võimaldab kergesti visuaalselt lugu jutustada. Ta viitab, et uudiste überpööratud kolmnurga struktuur ei ole tulnud teleuudiste, vaid paberlehe traditsioonist. Kõige uudisväärtuslikum tuli asetada algusesse, et lugu lehte paigutades oleks seda võimalikult lihtne lõpust kärpida: „Teleuudised on nagu paberlehe lood, millele on külge pandud liikuv pilt“. Ka töö tulemustest

¹⁸ Teun A. van Dijk. Structures of News in the Press. — Teun A. Van Dijk (Toim.). Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication. Berlin, New York: de Gruyter, 1985.

¹⁹ A.Hoskins, B. O'Loughlin, 2007.

²⁰ M. Neiger, K. Tenenboim-Weinblatt, 2016.

²¹ K. Kobre, 2012.

²² Justin Lewis. The Ideological Octopus: An Exploration of Television and its Audience. New York: Routledge, 1991; Justin Lewis. The Absence of Narrative: Boredom and the Residual Power of Television News. — Journal of Narrative and Life History 1994, Vol. 4, nr 1–2, lk-d 25–40; Justin Lewis. Decoding Television News. — John Corner, Sylvia Harvey (Toim.). Television Times. London: Arnold, lk-d 40–52.

nähtus, et nn *write-to-tape* ehk visuaalikeskselt kirjutamise potentsiaali kasutati harva.

Ka Hoskins²³ on klassikalist teleuudise ülesehitust kritiseerinud, väites, et just oleviku ja mineviku segunemine on põhjus, miks teleuudiste sisu üsna kiiresti unustatakse. Nimelt on mitu uurimust näidanud, et teleuudiste sisu ei panda hästi tähele — see unustatakse üsna pea pärast vaatamist.

Bakalaureusetöös uuritud lugudes lahkesid üksteisest visuaali ja teksti narratiivid — ka see näitab, et reportaažilikkust ehk visuaalikeskset loo jutustamist on teleuudises vähe. Kuigi Hoskins leidis, et teleuudiste sisu unustatakse kiiresti, on teised uurimused²⁴ tõestanud, et just tänu videopildile on teleuudist tavalisest tekstist lihtsam jälgida ja ka meeles pidada. Samas ei tee igasugune visuaal sõnumi edastamist lihtsamaks. Nimelt sõltub uudise eluea pikendamine nii tekstist kui ka visuaalist. Näiteks nn pilditapeedi või tekstiga mitteühitava visuaaliga lood jäävad vähem meelde kui need, mille visuaal on tekstiga lõimitud. Töö tulemustest selgus, et kui reporterid lähtusid teksti kirjutades enamasti infokildude uudisväärtuslikkusest, siis visuaalide puhul järgiti rohkem kronoloogilisust ja seda, et üksteisele järgnevad kaadrid ka ajalisel kokku sobituksid. Sellest tulenevad ka pildi ja teksti narratiivide ajalisuse erinevused, mida oma analüüsis tihti täheldasin.

Kokkuvõtteks

Tulemustest selgus, et vaadeldud välisuudised küll informeerivad vaatajat värskete infokildudega, ent ei paku eriti palju selgitavat konteksti ega püüa loo jutustamise võtetega vaatajas emotsioone ja huvi tekitada. Teleuudiste tegijad eeldavad, et vaataja kas juba teab päevasündmuse laiemat konteksti ja tausta või uurib selle huvi korral ise välja.

Huvi välisuudiste vastu on killustumas (nagu ka teiste uudiste puhul) — ühel pool on sügav nišihuvi

analüüsivate lugude järele ja teisel pool n-ö era-korraliste uudiste pealkirjahuvi. Nüüd, kui internet toimetab info massipublikuni üha kiiremal, intensiivsemal, vahetumal ja intiimsemal viisil, tuleb ümber hinnata televisiooni uudisväärtuste asjakohasus.

Vaadates teleuudiste tarbijate arvu tendentse ning huvi välisuudiste vastu, tuleks vaatajate emotsionaalne kaasahaaramine õhtustele teleuudiste saadetele kasuks, eriti arvestades, kui palju panustab ERR oma „Aktuaalse kaamera“ väliskorrespondentidele. Töös vaadeldud kolmest välissündmusest oli vaid ühes selgelt näha, et kaadrid olid oma korrespondendi filmitud, enamikus kajastustest domineeris siiski selgelt välismeedia visuaal.

Spetsiaalselt ühe piirkonna teemasid koha pealt kajastava ajakirjaniku roll peaks olema pakkuda midagi eksklusiivset, seda, mida Eestis toimetuse-laua taga istuv toimetaja distantsilt teha ei suuda. Näiteks saab koha peal tegutseja rääkida narratiivseid ja suurema ajalisusega lugusid mõne sündmuse osalenud peategelase abil. Seda tehti küll näiteks sündmuse kokkuvõtetes, ent ka põhisündmusejärgseid kajastusi, edasisi teemalaiendusi ja järelkajalugusid oleks võimalik rääkida rohkem narratiivselt, näiteks olemusloona või reportaažilikumas võtmes. Soovides teemale konteksti pakkuda, saaks looga alustada kaugemast minevikust ja liikuda narratiivselt ja kronoloogiliselt edasi, selle asemel et minevikku väikeste doosidena kogu uudise vältel sisse põimida. Omaette küsimus on, kui suurt ajalist perioodi ning narratiivsust võimaldab mahutada uudislugu, mille maksimaalne pikkus võib olla kaks minutit. Praegu on õhtune „Aktuaalne kaamera“ pigem päevauudiste kokkuvõte, ent lugudes ajalisuse suurendamise ning narratiivsusega saaks avada ka sündmuste konteksti, sügavamalt põhjendada ja selgitada. Ehk võiks just siin peituda lisaväärtus, mis tooks uudistesaaateid vaatama ka noorema põlvkonna.

²³ Andrew Hoskins. Television and the Collapse of Memory. — *Time & Society*, 2004, Vol. 13, nr 1, lk-d 109–127.

²⁴ Marcel Machill, Sebastian Köhler, Markus Waldhauser. The Use of Narrative Structures in Television News: An Experiment in Innovative Forms in Journalistic Presentation. — *European Journal of Communication*, 2007, Vol. 22, nr 2, lk 188.